

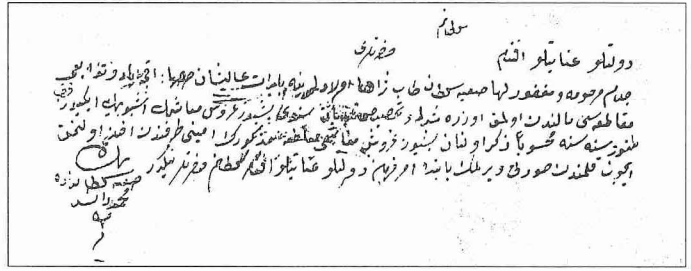
ması memuriyetiyle Bağdat'a gönderildi, döndükten sonra bir müddet güm-rük işlerinin teftişinde ve ardından bas-ma emanetinin ilk defa teşkiliyle bu bü-roda ve damga emanetinin teşekkülüyle de orada çalıştı. 17 Ağustos 1817'-de Maliye kalemlerinden olan pisko-pos mukâtaacılığına getirildi. 14 Haziran 1823'te başmukâtaacılıkta, 22 Mayıs 1825'te Ulûfeciyân-ı Yemîn Kitâbeti'nde ve 19 Nisan 1828'de piyade mukâtaacılığına vazife yaptı. Ömrünün sonlarına doğru artık görev almadı. 1834'te Safiye Sultan'ın evlâtlarına vakfettiği Akçaabat mukâtaası gelirinden kaydıhayat şartıyla yıllık 500 kuruş ve 1836 yılı cizye fazlasından aylık 500 kuruş maaşı vardı. Mehmed Dâniş Bey'in ölümünden sonra Karesi ve Saruhan sancaklarına tâbi Başgerdek köyündeki 20.000 akçelik zeâmetinin hâsılatı aylık 118,5 kuruş olmak üzere evlâtlarına tahsis edilmişti (BA, MAD, nr. 9010, s. 6). Mevlevî tarikatına bağlı olmasından dolayı Konya'ya Mevlânâ'yı ziyarette giden Mehmed Dâniş Bey, dönüşünde 6 Receb 1253'te (6 Ekim 1837) vefat ederek Beşiktaş'ta Köprübaşı'nda ceddinin yanına defnedildi. Aile mezarlığı, Beşiktaş'ta Akaretler Yokuşu'nda caddenin hemen sağında Mehmed Rezmî Paşa'nın mezarı etrafında gelişmiştir. Bu hazîrede Mehmed Dâniş ile birlikte on dokuz aile ferdi bulunmaktadır.

Mehmed Dâniş Bey'in bir oğlu asâkir-i şâhâne binbaşılardan Hacı İsmâil Hakkı Bey, diğer oğulları Mahmud Bey ve Saf-fet Bey'di. Ayrıca Azîze ve Safiye adında iki kızı olup torunlarından Selâhaddin Bey Matbaa-i Âmire müdürlüğü yaptı; Hacı İsmâil Hakkı Bey'in oğlu Hasan Hilmi Bey

Mehmed
Dâniş Bey'in,
Beşiktaş
Akaretler
Yokuşu
kenarındaki
mezar taşı

Mehmed
Dâniş Bey'in,
Akçaabat
mukâtaasından
1247 (1831-32)
yılı gelirinin
ödenmesiyle
ilgili imzalı arzuhalî
(BA, Ali Emîri
Efendi,
II. Mahmud,
nr. 8756)

ise Şehremâneti Muhasebe Kalemi hule-fâsındandı.

Eserleri. 1. *Netîcetü'l-vekâyi'*. Yeni-çeri Ocağı'nın kaldırılmasıyla ilgili olup İstanbul Tophane'de bulunan Nusre-tiye Camii'nin 8 Nisan 1826'da ilk ön-ce II. Mahmud, ardından diğer devlet ricâli tarafından ziyaretiyle başlar. Da-ha sonra Rumlar'ın tenkili, Yeniçeri Oca-ğı'nın kaldırılması öncesi ve sonrasında gelişen olayların anlatımı ile devam ede-rek 15 Haziran 1826'da Vak'a-i Hayriyye sırasında bulunduğu yerden dışarıya çık-a-rılan sancak-ı şerifin seksen gün sonra tekrar yerine konulması ile son bulur. Mü-ellif bu eserinde bizzat kendisinin şahit olduğu olayları kaleme alarak II. Mah-mud'a takdim etmiştir. Kitap, konu pa-ralelliği olan Sahafılar Şeyhizâde Esad Efendi'nin *Üss-i Zafer* ve Şirvanlı Fâtih Efendi'nin *Gülzâr-ı Fütûhât* adlı eser-lerine nisbetle çok sade bir üslûpla yazıl-mış, yer yer konuyla alakalı belgeler de kullanılmıştır. Eserin ulaşılabilen tek nü-shası İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'n-de kayıtlı olup (TY, nr. 6006) yayımlan-mıştır (bk. bibl.). 2. *Sefâretnâme-i Şâ-hî*. Müellif bu eserinde, II. Mahmud'un 22 Zilhicce 1246'da (3 Haziran 1831) çık-tığı, otuz üç gün süren Gelibolu-Ça-nakkale-Edirne gezisini günü gününe anlatmaktadır. Mehmed Dâniş Bey se-yahate katılmadığı halde seyahat sıra-sında geçen olayları "sem'an ve tahkîken" kaleme aldığını belirtir. Bu eserini de II. Mahmud'a takdim etmiştir. *Sefâretnâ-me-i Şâhî*'nin bilinen tek nüshası İstan-bul Üniversitesi Kütüphanesi'nde bulun-maktadır (TY, nr. 5082); eser Şamil Mutlu tarafından yayımlanmıştır (bk. bibl.). 3. *Divan*. Tek nüshası Fahri Bilge'nin özel kütüphanesinde iken bu şahsın ölümün-den sonra kitapları arasında satılmıştır (Ergun, III, 1134).

BİBLİYOGRAFYA :

BA, Ali Emîri-II. Mahmud, nr. 5454, 8756; BA, Cevdet-Maliye, nr. 22428; BA, HH, nr. 41818-A, 58419/56; BA, MAD, nr. 9010, s. 6; BA, *Sicill-i Ahvâl Defterleri*, nr. 99/425; *Tevci-hât Defteri*, İÜ Ktp., TY, nr. 527, vr. 16^a, 52^b, 63^a, 79^a; *Hâcegân Defteri*, İstanbul Belediyesi

Atatürk Kitaplığı, Muallim Cevdet, nr. K. 191, vr. 11^b; K. 184, vr. 15; *Yeniçeri Ocağı'nın Kaldırılması ve II. Mahmud'un Edirne Seyahati: Meh-med Dâniş Bey ve Eserleri* (haz. Şamil Mutlu), İstanbul 1994; Mehmed Rezmî, *Divan*, İÜ Ktp., TY, nr. 5499, vr. 99^b; Cevdet, *Tarih*, VI, 227; *Sicill-i Osmânî*, I, 48; II, 197, 323; IV, 696; Sadet-tin Nûzhet Ergun, *Türk Şairleri*, İstanbul 1945, III, 1134; M. Çağatay Uluçay, *Padişahların Ka-dınları ve Kızları*, Ankara 1980, s. 56; Babin-ger (Üçok), s. 380-381; Kemal Beydilli, "Şehza-de Elçisi Safiyesultanzâde İshak Bey", *İslâm Araştırmaları Dergisi*, sy. 3, İstanbul 1999, s. 73-81.

ŞAMİL MUTLU

MEHMED EFENDİ, Bostanzâde

(bk. BOSTANZÂDE MEHMED EFENDİ).

MEHMED EFENDİ, Çivizâde

(bk. ÇİVİZÂDE MEHMED EFENDİ).

MEHMED EFENDİ, Debbağzâde

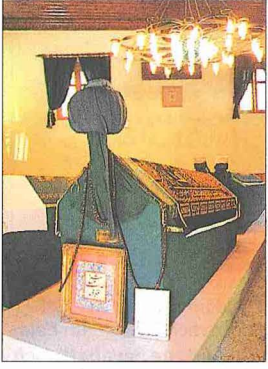
(bk. DEBBAĞZÂDE MEHMED EFENDİ).

MEHMED EFENDİ, Divitçizâde

(ö. 1090/1679)

Celvetî şeyhi, şair ve bestekâr.

Üsküdar'da doğdu. Celvetî şeyhlerin-den Devâtî (divitçi) Mustafa Efendi'nin oğ-ludur. Şiirlerinde kullandığı Tâlib mahlası ve Divitçizâde lakabıyla tanınmıştır. Meh-med Efendi, seyrü sülûkünü babasının halifelerinden Fidancı Şeyh Mehmed Efendi'nin yanında tamamlayarak hilâfet aldı. Hüseyin Vassâf ise onun Aziz Mah-mud Hüdâyî'nin halifelerinden Ehl-i Cen-net Mehmed Fenâî Efendi'ye intisap etti-ğini belirtir. Öte yandan medrese tahsilini de tamamlayan Mehmed Efendi, bir süre müderrislik yaptıktan sonra ilmiye mes-leğinden ayrılarak Üsküdar'da Bülbülde-resi civarında babası tarafından kurulan Şeyh Camii Tekkesi'ne (bugün Şeyh Devâ-tî Mustafa Efendi Camii) babasının vefatı üzerine (1070/1660) postnişin tayin edil-

Divitçizâde
Mehmed
Efendi'nin
sandukası

di. Sadettin Nüzhet Ergun'un onu bu tekkenin bânisi olarak göstermesi yanlıştır. 1078 (1667) yılında Gafûrî Mahmud Efendi vefat edince Aziz Mahmud Hüdâyî Âsî-tânesi şeyhi olan Mehmed Efendi bu vazifesini sürdürürken Receb 1090 (Ağustos 1679) tarihinde vefat etti ve Şeyh Camii hazîresinde babasının kabrinin yanına defnedildi.

Devrinin tasavvufî şahsiyetleri arasında önemli bir yeri bulunan Mehmed Efendi şiirleri ve dinî besteleriyle de bu sahalar-daki kudretini ortaya koymuştur. Şiirleri-nin bir divanda toplandığı kaydedilmek-tedir. Güftesi kendisine ait, "Yandım kül oldum aşk meydânında" mısraıyla başla-yan ilâhisi, daha sonraki dönemlerde baş-kâ bestekârlar tarafından da bestelen-miştir. Güfte mecmualarında besteledi-ği ilâhilere rastlanmaktaysa da bunların hiçbirinin notası günümüze ulaşmamış-tır.

BİBLİYOGRAFYA :

Uşşâkizâde İbrâhim, *Zeyl-i Şekâik* (nşr. H. J. Kissling), Wiesbaden 1965, s. 561; Safâî, *Tezki-re*, Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 2549, vr. 167^a; Şeyhî, *Vekâyü'l-fuzalâ*, III, 56, 366, 565, 575; Hasbî Üsküdarî, *Vefeyât-ı Ekâbir-i İslâmiyye*, Millet Ktp., Ali Emîrî, Tarih, nr. 620, vr. 20^a; Hüseyin Ayvansarayî, *Vefeyât*, Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 1375, vr. 30^b-31^a; Müstakimzâ-de, *Mecmûa-i İlâhiyyât*, Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 3397, vr. 29^a; *Sicill-i Osmânî*, IV, 183; Hüseyin Vassâf, *Sefîne*, III, 19; Sadettin Nüzhet Ergun, *Türk Musikisi Antolojisi*, İstanbul 1942, I, 40, 76; Zâkir Şükrü, *Mecmûa-i Tekâya* (Tayşi), s. 25, 73.

NURİ ÖZCAN

MEHMED EFENDİ, Eğrikapılı (1847-1917)

Son dönem zâkirbaşlılarından,
dinî eserler bestekârı.

İstanbul'un Eyüp semtinde doğdu. Çul-ha kâhyası Ahmed Efendi'nin oğludur. Rüşdiye tahsilini tamamladıktan sonra Evkaf Nezâreti Evâmîr Kalemi'nde me-

muriyete başladı (1868) ve uzun yıllar bu-rada çalıştı. Mümeyyizlik görevinde iken emekliye ayrıldı. Mehmed Efendi, Otakçı-lar'da Sertarikzâde Cerrâhî Tekkesi şeyhi Ali Rızâ Efendi'ye intisap etti. Güzel sesi ve zikir idare etmedeki kabiliyetiyle dikka-ti çekerek Sertarikzâde Tekkesi'nin zâkir-başısı oldu. Bu tekke ile Eyüp'teki Hatu-niye Tekkesi ve Nûreddin Cerrâhî Tekkesi başta olmak üzere birçok tekkede zâkir-başılık yaptı. Ayrıca seyrü sülûkünü ta-mamlayıp hilâfet alan Mehmed Efendi 26 Temmuz 1917 tarihinde vefat etti ve Eyüp'te Dâvud Ağa Camii hazîresine def-nedildi. Emîr Buhârî Tekkesi şeyhi Mesud Efendi'nin kız kardeşi Zeyneb Hanım'la evli olan Mehmed Bey bestekâr Ali Rıza Şengel'in babasıdır.

Mehmed Efendi, zâkirbaşılıktaki şöhre-tinin yanında dinî eser bestekârı olarak da tanınmıştır. Bolâhenk Nûri Bey'le Ha-tuniye Tekkesi şeyhi Mehmed Rızâ Efen-di'den yüzlerce ilâhi ve tevşîh meşkede-rek bu konuda kendini yetiştirmiş, ayrıca neyzen Baba Râşid Efendi'den Hampar-sum notasını ve Zekâî Dede'den pek çok dinî ve din dışı eser öğrenerek mûsiki bil-gilerini geliştirmiş ve repertuarını ge-nişletmiştir. Mehmed Efendi'nin tevşîh ve ilâhi formundaki yedi eserinin notası günümüze ulaşmıştır. Bunlardan güftesi Yûnus Emre'ye ait, "Hâlet ile bana bir hal göründü" mısraıyla başlayan nevâ ilâhi-siyle güftesi Erzurumlu İbrâhim Hakî'ya ait, "Hak şerleri hayr eyler" mısraıyla baş-layan hüseynî ilâhisi zamanımızda da oku-nan eserlerindendir. Haftanın belirli ge-celerinde evinde tertiplelediği mûsiki to-plantılarıyla dönemin ünlü mûsikişinasla-rını bir araya getiren Mehmed Efendi aynı zamanda pek çok talebe yetiştirmiştir. Bunlar arasında oğlu Ali Rıza Şengel ile İzzettin Hümayî Bey (Elçiçoğlu) özellikle zikredilmelidir.

BİBLİYOGRAFYA :

Sadettin Nüzhet Ergun, *Türk Musikisi Anto-lojisi*, I, 659-660; Mustafa Rona, *Yirminci Yüz-yıl Türk Musikisi*, İstanbul 1970, s. 220; Şen-gel, *İlâhiler*, I, 26-27; II, 19; III, 164; Töre, *İlâhi-ler*, VI, 6-7, 108-109; VIII, 6-7; IX, 18; Mehmet Nermi Haskan, *Eyüp Tarihi*, İstanbul 1993, I, 23, 40; Ahmet Hatipoğlu, *Besteleriyle Yunus Emre İlâhileri*, Ankara 1993, s. 63, 186; Özalp, *Türk Musikisi Tarihi*, II, 339; Öztuna, *BTMA*, II, 40.

NURİ ÖZCAN

MEHMED EFENDİ, Hanefî (bk. HANEFÎ MEHMED EFENDİ).

MEHMED EFENDİ, Hocazâde (ö. 1024/1615)

Osmanlı şeyhülislâmı.

28 Şâban 975 (27 Şubat 1568) tarihin-de Bursa'da doğdu. Babası Osmanlı ta-rihçisi ve âlimi Hoca Sâdeddin Efendi'dir. İlk eğitimini babasından aldı. Ayrıca Molla Tevfik'ten ve başka hocalardan özel ders-ler gördü. Kısa ve parlak bir tahsil haya-tından sonra yine babasından mülâzemet aldı ve onun nüfuzu ile ilmiye derecelerini birbiri ardınca aştı. Mevcut teamülleri zorlayan bu yükseliş, babasının hocalık yaptığı III. Murad dahil olmak üzere bir-çok kimseyi rahatsız etti ve tenkitlere yol açtı. 994 Cemâziyelevvelinde (Mayıs 1586) İsmihan Sultan Medresesi müderrisliği pâyesiyile ilmiye mesleğinde göreve baş-ladı. Cemâziyelâhir 997'de (Nisan 1589) Sahn-ı Semân müderrisliği pâyesini aldı. Rebîülâhir 999'da (Şubat 1591) Yavuz Sul-tan Medresesi'ne, aynı yıl içinde Süley-maniye Medresesi'ne müderris oldu.

Şevval 1000'de (Temmuz 1592) Mekke kadılığına getirildi (Selânikî, s. 278). Ce-mâziyelâhir 1001 (Mart 1593) tarihinde ist-tifa etti ve kendisine 120 akçe emekli ma-aşı bağlandı. Ardından Cemâziyelevvel 1004'te (Ocak 1596) İstanbul kadısı, iki ay sonra Damad Efendi yerine Anadolu ka-zaskeri oldu. Aynı yıl başlayan III. Meh-med'in Eğri seferine babasıyla birlikte ka-tıldı ve padişahın yakınında yer aldı. Da-ha sonra İstanbul'daki törenlerde çok de-fa babasının yanında kardeşleri Esad ve Aziz efendilerle beraber bulundu (Selâni-kî, s. 691, 812). Babası siyasî çekişme için-de olduğu rakiplerinin tesiriyle gözden düşüp 9 Cemâziyelâhir 1005'te (28 Ocak 1597) padişah hocalığından alındığında o da kazaskerlikten azledildi. Hoca Sâ-deddin'in yeniden güç kazanıp 1006'da (1598) şeyhülislâmlık makamına getiril-mesi üzerine Zilkade 1007'de (Haziran 1599) Rumeli kazaskeri oldu. Babasının 12 Rebîülevvel 1008'de (2 Ekim 1599) ve-fatının ardından 20 Ramazan 1009'da (25 Mart 1601) görevden alınca inzivaya çekildi. 2 Safer 1010'da (2 Ağustos 1601) Sun'ullah Efendi'nin yerine şeyhülislâm olduysa da 22 Receb 1011'de (5 Ocak 1603) azledildi ve Sun'ullah Efendi tek-rar şeyhülislâmlığa getirildi. 20 Safer 1017'de (5 Haziran 1608) dördüncü defa mâzul olan Sun'ullah Efendi'nin yerine şeyhülislâmlığa tayin edildi ve ölümüne